

קשר אל הקוראים

ראשי בעיצובה של התודעה הלאומית המודרנית היהודית העברית. זו הייתה לתנועה מדינית אשר הפכה למעשה של שיבה אל מקורותיה ההיסטוריים התרבותיים: ארץ ישראל. בן-יהודה היה הראשון שקשר בין ה"שיבה" של העם ל"תחייה" של השפה. בקובעו במאמר הנזכר לעיל כי "לא נוכל להחיות שפת עברית בלתי אם בארץ אשר מספר יושביה יגדל ממספר הגויים", הקדים את מחשבתם של מנהיגי התנועה הציונית לפני הקמת המדינה. זו הייתה, אם כן, תרומתו הראשונית של בן-יהודה לפתרון של "השאלה הלוהטת". מכאן צריך להצביע גם על המשמעות הסמלית של הקשר בין "השאלה הנכבדה" לבין העיר פריס והזמן שבו נכתבים דברים אלה.

ואכן בן-יהודה, בהתייחסו להשקפותיו הלאומיות, הדגיש את העובדה כי "אלה הדברים כתבתי מן העיר פאריז, ממרכז החירות של אירופה כולה". ודברים אלה "יצאו מעמקי לבי עוד בשבתי במרכז החירות, מפני שיחד עם רוח החירות שאפתי בזה המרכז גם את רוח המודרניות של אומות העולם וחשתי שלמפעל כל כך עצום וקשה כיצירה מחדש של אומה פזורה נצרך שלטון מרכזי חזק". הוא התכוון להנהיג לאומית בעלת מעמד בעם ותוקף מדיני כלפי חוץ.

קיים אפוא קשר בין השניים, אף על פי שרעיונותיו של בן-יהודה נדחו בידי המשכילים היהודים בעיר זו. הקשר הוא במהפך ההיסטורי של עקרונות המהפכה הצרפתית, שהיו אינדיבידואליים ביסודם והפכו תוך זמן לא רב לקולקטיביים. כוונתי לכך שהחירות והשוויון לפרטים הפכו לזכותם של העמים ולדגליהן של כל התנועות הלאומיות. חשוב להדגיש דווקא בימינו אלה כי בן-יהודה הגיע למסקנה זו לא כתוצאה מן הפוגרומים שנערכו ביהודים, שאותם אפשר לפרש כתופעה ייחודית וחולפת, אלא על סמך ההכרה האוניברסלית העקרונית שלכל קבוצה אתגו-תרבותית עומדת זכות לתבוע לעצמה את הגדרתה הלאומית-התרבותית המדינית, אפילו כאשר – ואכן כך קרה הדבר במהלך ההיסטוריה האוניברסלית – זכותו של עם אחד פוגעת בזכותו של עם אחר. על כן אין מנוס מן המסקנה כי התהליך ההיסטורי מורה לא רק על מאבק בין העמים אלא גם על פשרה מבורכת ביניהם. וההיסטוריה האירופית מורה על שניהם.

יוסף גורני

גיליון זה של קשר עומד בסימן שני מועדים, שהמרחק ביניהם הוא חמישים שנה.

האחד – הופעתו ב־1908 של ה**צבי**, העיתון היומי הראשון בארץ ישראל, בעריכתו של אליעזר בן-יהודה; והשני – מלאת 150 שנה להולדתו של בן-יהודה וההכרה שהעניק לו ארגון האומות המאוחדות לתרבות חינוך ומדע אונסקו כאישיות מרכזית בתרבות העולמית. לציון שני מועדים אלה התקיים בפריס כנס ביוזמת המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית באוניברסיטת תל אביב והמחלקה לעברית באוניברסיטת פריס 8. שיתוף הפעולה בין שני מוסדות אלה, לצד התרומה האקדמית מבטא גם את הקשר הסמלי בין העיר פריס והציונות, אשר בן-יהודה נמנה עם יוצריו.

אליעזר בן-יהודה הגיע בשנת 1878 לפריס כדי ללמוד רפואה, ובה כתב את מאמרו הידוע "השאלה הלוהטת", אשר פורסם בידי הסופר פרץ סמולנסקין בעיתונו השחר, בשינוי שם: "השאלה הנכבדה". מאז עברו 130 שנה, ובמרוצתן השאלה הלאומית היהודית חדלה אמנם להיות "לוהטת", כלשונו של בן-יהודה, אולם נשארה "נכבדה", כהגדרתו של סמולנסקין.

כבודה ה"לוהט" של שאלה זו, אשר קדמה, בהשפעת התנועה הלאומית בארצות הבלקן, לתנועת "חיבת ציון" (שקמה בעקבות הפוגרומים ברוסיה בשנים 1881-1882), הביא אותי להרהור סימבוליסטי. כשם שהרצל יסד בשנת 1897 את מדינת היהודים כאידאה וכארגון בבזל, כך סימן בן-יהודה עשרים שנה קודם לכן את השפה העברית כמכשיר ראשון במעלה לתחייה הלאומית והתקשורתית של העם היהודי בארצו.

בכך לא באתי לומר כי בן-יהודה החיה את השפה העברית המתה, שהרי במבט היסטורי-תרבותי היא מעולם לא מתה. חיותה וחיוניותה עברו מן התנ"ך אל המשנה והתלמוד, אל התפילות, אל השאלות והתשובות בימי הביניים, אל המשכילים העבריים הקלאסיים, אל העיתונות בשפה העברית, ואל כתביהם של הוגי התחייה הלאומית בני זמנו של בן-יהודה.

תרומתו של בן-יהודה הייתה אפוא לא בהחייאתה של השפה אלא בהפיכתה לאמצעי דיבור בחיי היום-יום, ובכך לעשייתו למכשיר

קשר – כתב עת לחקר תולדות העיתונות והתקשורת בעולם היהודי ובישראל יוצא לאור פעמיים בשנה ע"י מכון ברונפמן לחקר העיתונות והתקשורת היהודית באוניברסיטת תל-אביב. קשר מעוניין לפרסם מאמרי מחקר מקוריים וסקירות מדעיות בכל הנושאים הנוגעים לתולדות אמצעי התקשורת ואנשי התקשורת היהודים, לפעולתם ולהשפעתם, במבט רב תחומי. כל המאמרים יועברו לשיפוט "עיוור" לקוראים מתוך המועצה המדעית ואם יש צורך בכך, גם מחוצה לה. המציעים מתבקשים להגיש את המאמר בתכנת Word לכתובת המערכת: presstau@post.tau.ac.il ויקבלו תשובה תוך שלושה חודשים. האורך הממוצע של המאמר לא יעלה על 8,000 מילים. ההערות והביבליוגרפיה יבואו בסוף המאמר. שיטת הציטוט בהתאם לדיסציפלינה.

המערכת מזמינה סקירות וביקורות על ספרים חדשים בתחום עיסוקו של כתב העת ותציע ביקורות כאלה גם בעצמה. קשר מפרסם גם רשימה של עבודות דוקטור ותזות לתואר שני שאושרו לאחרונה בצירוף תמצית של 250 מילים לכל היותר לתיזה ו-500 לדוקטורט.